Petru BUTUC

DESPRE PROPOZIȚIA ŞI FRAZA ANGRENATĂ

În ierarhia nivelului sintactic, orice tip de propoziție apare atât ca rezultat al segmentării frazei, în calitate de constituent imediat al acesteia, cât şi ca rezultat al integrării unui lanț sintagmatic în prezența unui centru predicativ[1]. În acest şir de raporturi din cadrul propoziției, predicativitatea şi predicația constituie o condiție esențială, fără de care nu ar fi posibilă existența acestei unități. Predicativitatea (categorie gramaticală de bază a sintaxei propoziției) şi predicația (categorie logică) „totdeauna validează statutul de propoziție”[2]. Numai prin aceste categorii un lanț sintagmatic (lanț de raporturi morfo-sintactice) se poate proiecta la nivel sintactic. În lipsa lor nu este posibilă realizarea unei propoziții, oricât ar fi de mare şirul ordonării sintagmatice, deoarece numai ele actualizează conținutul informativ în raport cu realitatea[3].

Calitățile respective le întrunesc, după părerea noastră, propozițiile subliniate din frază: „*Dealu-i deal*[1] */ şi valea-i vale*[2] */ Mândra-i mândră*[3] */ până moare*[4]*…”* (folcl). Aceste trei propoziții [(1) Dealu-i deal; (2) Valea-i vale; (3) Mândra-i mândră] sunt, din punct de vedere structural, oarecum deosebite, ieşind parcă din standardul structural tipologic tradițional. Ele sunt, de fapt, nişte tautologii, substantivele cu funcție de subiect (dealul, valea, mândra) sunt şi cu funcție de nume predicative ale predicatului nominal (este *deal*, este *vale*, este *mândră*). Cu alte cuvinte, acelaşi subiect al propoziției este şi component al predicatului în propoziție, ceea ce nu este deloc întâmplător. Geniul poporului nostru a creat atare tip de propoziții pentru a imprima un sens informativ-comunicativ adăugător, în paralel cu cel de bază. Astfel, de rând cu sensurile informative-comunicative despre calificativele stării şi însuşirii subiectelor (în propoziția (1) subiectul „dealul” deține calificativul „este deal”; în propoziția (2) subiectul „valea” – calificativul „este vale”; în propoziția (3) subiectul „mândra” – calificativul „este mândră”) se mai exprimă, în asemenea enunțuri, şi semantica informativ-comunicativă despre certitudinea statorniciei, invulnerabilității lor.

Aceste subiecte (1 dealul, 2 valea şi 3 mândra) au devenit, în acest tip de propoziții, mai mult decât obiecte propriu-zise, evoluând parcă în nişte feno-

BDD-A20832 © 2006 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:52 UTC)

mene statornice, constante şi invulnerabile în raport cu timpul şi spaţiul aflărilor. Dacă am aplica analiza transformaţională a frazei din care fac parte aceste propoziţii, am obţine o informaţie reală, firească, pe care atât vorbitorul, cât şi ascultătorul, indirect, o subînţeleg foarte uşor: „Aşa precum obiectul, fenomenul sau noţiunile de «deal» şi «vale» rămân în esenţa lor noţiuni cert neschimbate, invulnerabile, constante, în raport cu timpul şi circumstanţele lui, tot aşa şi obiectul, fenomenul sau noţiunea «mândra» (fată frumoasă, adorată şi mult râvnită de toţi flăcăii) rămâne în definitiv greu de cucerit, oricând şi oriunde".

Aceste trei unităţi frastice (dealu-i deal; valea-i vale; mândra-i mândră), deşi se caracterizează printr-o formă structurală specifică, corespund pe deplin condiţiilor factologice de propoziţii ca atare. În primul rând, ele deţin elementele constituente necesare şi specifice (indicii categoriei gramaticale a predicativităţii: modul, timpul, persoana, numărul), şi, în al doilea rând, sunt formate pe baza relaţiilor sintagmatice actualizate de aceşti indici. Atât doar că aceste categorii structurale de propoziţii trebuie denumite *propoziţii angrenate*, deoarece, pe lângă sensul informativ de bază, mai comportă şi un sens comunicativ suplimentar, datorită formei lor structural-gramaticale. În cazul dat, informaţia suplimentară reprezintă *certitudinea nestrămutării* şi *invariabilităţii noţiunii* de *deal*, *vale, mândră,* dintr-un anumit punct de vedere.

• Este ştiut faptul că fraza, ca unitate sintactică, este alcătuită din cel puţin două propoziţii, iar propoziţiile, în cadrul frazei, sunt foarte strâns legate logic şi semantic. Cercetătoarea V. A. Beloşapcova consideră că, drept frază, poate fi socotită „o îmbinare de cuvinte (pe baza relaţiilor sintactice), de unităţi predicative (sau de echivalente contextuale ale acestora), conform anumitor scheme structurale (forme ale frazei) şi destinată pentru a funcţiona în calitate de unitate de comunicare"[4]. Este evident că la baza definiţiei respective sunt puse două din cele mai importante aspecte ale sintaxei, şi anume: a) de a fi o unitate de comunicare şi b) de a avea la bază categoria gramaticală a predicativităţii, ca nucleu al propoziţiei.

Prof. E. A. Referovscaia, ocupându-se de problema frazei în limba franceză, menţionează că cei mai mulţi lingvişti sunt orientaţi spre următoarea definiţie: „fraza reprezintă nu o îmbinare de propoziţii separate, mai mult sau mai puţin independente, dar o exprimare de ansamblu a unei gândiri complexe unice, în care propoziţiile principale şi subordo-

BDD-A20832 © 2006 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:52 UTC)

nate se află într-o interdependență, intercondiționare şi interacțiune, fiind elemente componente indispensabile ale acestui tot întreg”[5].

Aşadar, majoritatea lingviştilor pun accentul pe proprietatea frazei a) de a exprima o gândire complexă şi b) de a avea în componența sa mai multe unități (propoziții), relativ independente, fiecare având la bază un predicat. Toate acestea ne fac să conchidem că fraza, ca unitate sintactică, nu poate fi concepută în afara prezenței a cel puțin două propoziții, iar faptul că propoziția apare, la nivel sintactic, drept rezultat al segmentării frazei în calitate de constituent al acesteia, ne vorbeşte despre o legătură bilaterală între propoziție şi frază, o interacțiune între ele.

În contextul discuției noastre, constatăm în baza acestor păreri că, deoarece propozițiile formează unitățile constituente determinatorii ale oricărui tip de frază, sensul informativ-comunicativ suplimentar al propozițiilor angrenate devin şi o particularitate a frazei din care fac ele parte. Astfel, caracterul angrenat al propozițiilor se răsfrânge şi asupra frazei. Aceasta ne face să remarcăm că propozițiile angrenate funcționează, de fapt, în paralel cu frazele angrenate, deoarece propoziția şi fraza angrenată, asemeni propoziției şi frazei ordinare, formează împreună un tot întreg semantic, logic şi intonațional.

BIBLIOGRAFIE

1. Ion Diaconescu, *Probleme de sintaxă a limbii române actuale*, Bucureşti, 1989, p. 216.

2. Ion Diaconescu, *ibidem*, p. 212.

3. A. M. Peşkovskii, *Russchii sintacsis v naucinom osveşcenii*, Moscova, 1956, p. 167.

4. V. A. Beloşapcova, *Sovremennâi russchii iazâc. Sintacsis*, Moscova, 1977, p. 167.

5. E. A. Referovscaia, *Sintacsis sovremennovo franțuzscovo iazâca. Slojnoe predlojenie*, Leningrad, 1969, p. 14.

6. Anatol Ciobanu, *Sintaxa frazei în clasa a VIII-a*, Chişinău, 1984, p. 7.

BDD-A20832 © 2006 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:52 UTC)